

BVD/SBP

- rapportage over internationale ontwikkelingen
 feiten en achtergronden die van belang
 kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

A89/013 CO:2104231

6 juni 1989

NIEUWE PATSTELLING NA PARLEMENTSVERKIEZINGEN IN POLEN

Ruim zeven jaar nadat het onafhankelijk vakverbond Solidarnosc met de uitroeping van de staat van beleg in Polen werd verboden, kwamen de communistische autoriteiten tot het inzicht dat zij op eigen kracht niet in staat waren ingrijpende hervormingen door te voeren om de Poolse economie uit het slop te halen. In het begin van dit jaar wist staats- en partijleider JARUZELSKI met veel moeite de Poolse CP te winnen voor zijn plannen om de onafhankelijke vakbond opnieuw te legaliseren en een plaats te geven in het politieke spectrum. Van 6 februari tot 5 april volgden daarop onderhandelingen tussen de autoriteiten en Solidarnosc. Deze resulteerden in een akkoord, waarmee Solidarnosc niet alleen werd gerelegaliseerd, maar ook de mogelijkheid werd vergund mee te doen aan semi-vrije verkiezingen voor een beperkt aantal zetels in een nieuw ontworpen parlementair systeem. Bij het uitdenken van de parlementaire vertegenwoordiging nieuwe stijl meenden de communistische machthebbers voldoende reserves te hebben ingebouwd om hun machtsmonopolie veilig in te kunnen ruilen voor een comfortabele parlementaire meerderheid, die het mogelijk zou maken om zonder veel problemen verder te regeren. De daverende overwinning die de vrije vakbond bij de eerste ronde van de parlementsverkiezingen op 4 juni jl. behaalde, heeft de communistische partij echter onaangenaam verrast. In het nieuwe parlement zal zonder de instemming van Solidarnosc zelfs geen enkele wet meer aangenomen kunnen worden, zodat de CP tot samenwerking is gedwongen. In deze FOCUS wordt het nieuwe parlementaire systeem uiteengezet en ingegaan op de verkiezingen, die hebben geleid tot een nieuwe politieke patstelling in Polen.

NIEUWE PATSTELLING NA PARLEMENTSVERKIEZINGEN IN POLEN

De weg naar de ronde tafel

Sinds de afkondiging van de staat van beleg in december 1981 hebben de Poolse autoriteiten voortdurend getracht de onafhankelijke vakbond Solidarnosc als politieke kracht van betekenis uit te schakelen. De vrije vakbeweging onder leiding van Lech WALESZA werd verboden en stond jarenlang bloot aan een reeks van repressieve maatregelen, die grote schade toebrachten aan zijn organisatorische structuur en langzaam maar zeker leidde tot een sterke reductie van het voorheen schier onuitputtelijke reservoir aan activisten. Desondanks bleef het aanzien van Nobelprijswinnaar WALESZA onder een meerderheid van de Poolse bevolking intact. Dit bleek met name in november 1987, toen de Poolse regering, mede door een boycot-oproep van Solidarnosc, er bij een referendum niet in slaagde voldoende steun van de bevolking te verwerven voor een pakket van ingrijpende hervormingsmaatregelen, waarmee de economische ruïne van het land enigzins gerestaureerd zou moeten worden.

In de loop van 1988 kregen de autoriteiten geleidelijk de rekening gepresenteerd voor het aanhouden van de economische misere. Prijsverhogingen leidden in mei 1988 tot het uitbreken van de eerste serieuze stakingsgolf sinds 1981. Bij de communistische machthebbers werden hierdoor onaangename herinneringen wakker geroepen: in 1956, 1970 en 1980 hadden prijsverhogingen geleid tot stakingen, die de val van de eerste secretaris van de CP veroorzaakten. Deze keer trachtte het regime de stakers tevreden te stellen door nieuwe hervormingen in het vooruitzicht te stellen. Al in augustus 1988 braken echter nieuwe massale stakingen uit, die een politieke dimensie kregen, omdat met name in de mijnen, de scheepswerven en andere voormalige Solidarnosc-bolwerken de relegalisatie van de vrije vakbond werd geeist. Hoezeer de autoriteiten zich in het nauw gedreven voelden bleek op 26 augustus 1988 toen generaal KISZCZAK, minister van Binnenlandse Zaken, zijn bereidheid toonde rondetafel-besprekingen met Solidarnosc aan te gaan. WALESZA, die de belofte had verkregen dat daarbij de relegalisatie van de vrije vakbeweging ter sprake zou komen, speelde vervolgens zijn autoriteit uit en slaagde er in de stakers te bewegen weer aan het werk te gaan.

In september 1988 werd de regering van premier MESSNER, die er niet in was geslaagd economische hervormingen door te voeren, naar huis gestuurd. Nieuwe regeringsleider werd RAKOWSKI, die tevergeefs trachtte enkele vertegenwoordigers van de gematigde oppositie over te halen in zijn kabinet zitting te nemen om zo over een breder politiek draagvlak te kunnen beschikken. De belofte om met Solidarnosc te gaan praten werd (tijdelijk) onder het tapijt geschoven. De nieuwe regering leek af te stevenen op een confrontatie met de vrije vakbond, toen zij in oktober aankondigde dat de Lenin-scheepswerf in Gdansk, de geboorteplaats van Solidarnosc, zou worden gesloten.

Eind november 1988 veranderde de opstelling van de Poolse autoriteiten. Aanleiding was een televisiedebat tussen WALESZA en de voorzitter van de officiële vakbonden (OPZZ) MIODOWICZ, dat door eerstgenoemde duidelijk werd gewonnen. Mede onder invloed van het overtuigend optreden van WALESZA kwamen partijleider JARUZELSKI en premier RAKOWSKI tot het inzicht dat een dialoog met de oppositie nodig was om voldoende consensus te krijgen voor een realistisch economisch hervormingsprogramma. Tijdens het tiende plenum van het Centraal Comité (CC) van de Poolse CP (Pools acroniem: PZPR) van december 1988 / januari 1989 braken JARUZELSKI en RAKOWSKI met moeite het verzet binnen de orthodoxe gelederen in de communistische partij en de OPZZ. Nadat het CC/PZPR op 18 januari jl. een resolutie had aangenomen, waarin vakbondspluralisme en hervormingen van het politieke en economische systeem werden toegelaten, was de weg naar onderhandelingstafel vrij.

Het akkoord van 5 april 1989

De gesprekken aan de 'ronde tafel' begonnen op 6 februari jl.. De voornaamste betrokkenen waren een 22 leden tellende regeringsdelegatie onder leiding van minister KISZCZAK, een even grote delegatie van Solidarnosc, geleid door WALESA en acht vertegenwoordigers van de officiële vakbonden (OPZZ). De onderhandelingen werden verdeeld over drie werkgroepen en een groot aantal subgroepen. Zowel de regering als Solidarnosc pleegden bovendien voortdurend ruggespraak met een leger van adviseurs en deskundigen. Ondanks deze gecompliceerde overlegstructuur werden binnen acht weken opvallende resultaten geboekt. Bij de slotzitting op 5 april lag een akkoord op tafel, dat door de Westerse media onmiddellijk van het predikaat 'historisch' werd voorzien vanwege de bereikte overeenstemming over een aantal opvallende politieke hervormingen. De belangrijkste punten uit het akkoord waren:

- 1 De relegalisatie van Solidarnosc, Boeren-Solidariteit en de belofte van regeringszijde om te zijner tijd de onafhankelijke studentenorganisatie NZS te relegaliseren. Solidarnosc zou bovendien een dagblad mogen uitgeven en (beperkte) toegang krijgen tot de van staatswege gecontroleerde radio en televisie.
- 2 De creatie van een tweede parlamentskamer of Senaat met 100 zetels, bestaande uit regionale afgevaardigden van elk van de 49 voivodschappen (provincies) te kiezen in vrije verkiezingen.
- 3 Het houden semi-vrije verkiezingen voor de lagere kamer (Sejm) op basis van een vooraf bepaalde zetelverdeling tussen de communistische partij en haar bondgenoten* enerzijds (in totaal 299 zetels) en de oppositie anderzijds (161 zetels).
- 4 Het toekennen van een aantal verreikende bevoegdheden aan de functie van president. Het staatshoofd zou voortaan voor een ambtstermijn van zes jaar gekozen moeten worden in een gezamenlijke bijeenkomst van beide parlamentskamers, die bij die gelegenheid functioneren als nationale vergadering.

Uit de volledige inhoud van het akkoord mag worden afgeleid dat de Poolse autoriteiten in hun onderhandelingen met Solidarnosc een duidelijk doel voor ogen hebben gehad. De onafhankelijke vakbond zou betrokken moeten worden bij toekomstige economische hervormingen, die daarmee een breder politiek draagvlak zouden krijgen en een betere kans zouden maken om ook daadwerkelijk in de praktijk gerealiseerd te worden. De mede-verantwoordelijkheid van Solidarnosc voor de zware offers die daarvoor onvermijdelijk van de Poolse bevolking gevraagd zouden worden, diende tot uitdrukking te komen in een substantieel aantal zetels voor de vrije vakbeweging in de volksvertegenwoordiging.

De PZPR heeft getracht toereikende reserves in het akkoord in te bouwen, waardoor - althans op korte termijn - een doorslaggevende aantasting van haar machtsmonopolie voorkomen zou moeten worden. Zo is alle wetgevende macht neergelegd bij de Sejm, waarin de CP 65% van de zetels voor zichzelf en haar bondgenoten heeft gereserveerd. De Senaat heeft ten aanzien van de wetgeving slechts een approberende functie. Een eventueel veto van de hogere kamer over een bepaalde wet kan door een tweederde meerderheid van de Sejm weer ongedaan gemaakt worden.

*Hiermee worden de niet-communistische partijen en groeperingen in het Poolse parlement bedoeld, die statutair of anderszins zonder meer de leidende rol van de CP erkennen en doorgaans de politiek van de PZPR kritiekloos steunen.

Ook de verkiezing van de president kan volledig gedomineerd worden door de PZPR en haar 'coalitiegenoten'. Hun 299 Sejm-zetels wegen ruim op tegen de maximaal 261 zetels (100 in de Senaat en 161 in de Sejm), waarover Solidarnosc in het uit beide parlementskamers bestaande kiescollege kan beschikken. Het staatshoofd heeft de bevoegdheid om het volledige parlement te ontbinden en kan bovendien zijn veto over eventuele wetgeving uitspreken. Ook dit veto kan door een tweederde meerderheid van de Sejm ongedaan gemaakt worden, waartoe Solidarnosc met maximaal 35% van de zetels echter niet bij machte is.

De goedkeuring van het akkoord, dat op 5 april door beide partijen werd ondertekend, heeft niet lang op zich laten wachten. Reeds op 7 april nam de Sejm zes wetten aan, waarin de bepalingen van het akkoord waren overgenomen. Kort daarna werden Solidarnosc en Boeren-solidariteit gerelegaliseerd. De eerste ronde van de parlementsverkiezingen nieuwe stijl werd uitgeschreven op 4 juni. Voor de zetels, waarvoor geen der kandidaten meer dan 50% van de stemmen zou halen, zou een tweede ronde gehouden moeten worden op 18 juni.

De weg naar de verkiezingen

Na de legalisatie van Solidarnosc werden de Poolse autoriteiten zichtbaar verrast door het hoge tempo, waarin de onafhankelijke vakbond zich op de parlementsverkiezingen voorbereidde. Nog voor eind april wees de centrale Solidarnosc-leiding voor elk van de maximaal 261 verkrijgbare parlementszetels (100 in de Senaat en 161 in de Sejm) één kandidaat aan. Daarbij werd vooral geselecteerd in de directe omgeving van Lech WALESZA. De meerderheid van de kandidaten was afkomstig uit de vrije beroepen: o.a. 20 professoren, 35 juristen, 20 journalisten, 16 economen en een aantal artsen en leraren gingen voor Solidarnosc de verkiezingscampagne in. Slechts 10 Solidarnosc-kandidaten waren nog als arbeiders werkzaam, hoewel nog ongeveer 30 arbeiders op de lijsten werden geplaatst, die na 1981 hun oude beroep hadden opgegeven om voor de vrije vakbond te gaan werken.

Met deze betrekkelijk autocratische vorm van kandidaatstelling nam de Solidarnosc-leiding het risico zich van haar traditionele aanhang enigszins te vervreemden. Westerse waarnemers meenden tijdens de verkiezingscampagne te kunnen constateren dat met name de jongere arbeiders zich niet met de gekozen kandidaten konden identificeren. De snelle kandidaatstelling bracht Solidarnosc anderzijds wel het voordeel in een vroeg stadium aan de verkiezingscampagne te kunnen beginnen. Al in het begin van mei werden de verkiezingsposters aangeplakt en waren de Solidarnosc-kandidaten en -activisten volop bezig met het uitdragen van het verkiezingsprogramma.

Leden van de PZPR konden zich kandidaat stellen op voordracht van een partijorganisatie of door conform de kieswet 3000 handtekeningen te verzamelen. Opvallend genoeg bemoeide het centrale partij-apparaat zich nauwelijks met de kandidaatstelling, die daardoor een zeer chaotisch verloop kreeg. In sommige provincies werden partijconventies belegd om alle gegadigden te wegen en te benoemen. In andere provincies deden de regionale partijleidingen dwingende aanbevelingen voor de kandidatuur, terwijl weer elders zonder bijzondere regels de lijsten werden samengesteld. Omstreden partijleden slaagden er in een betrekkelijk groot aantal gevallen toch in om onder verwijzing naar 3000 handtekeningen hun kandidatuur voor een Sejm-zetel te handhaven. Het gevolg van de zeer warrige selectieprocedure was, dat voor de in totaal 156 PZPR-zetels in de Sejm* de partij in totaal 692 partijleden op de lijsten verschenen.

*35 Sejm-zetels waren gereserveerd voor een nationale lijst met leidende personen uit de regering en de CP, 108 zetels waren toebedeeld aan de 'traditionele' coalitiegenoten van de PZPR in het parlement.

Voor de Senaatzetels, waarvoor de PZPR een open confrontatie met Solidarnosc diende aan te gaan, selecteerde de CP bij voorkeur bekende personen, die weliswaar partijlid waren, maar niet als zodanig hun sporen hebben verdiend. Met name onder wetenschappers en presentatoren van radio- en televisieprogramma's werden de kandidaten voor de hogere parlements-kamer gezocht. De bedoeling was dat zij evenals de kandidaten voor de Sejm-zetels zich vooral door hun persoonlijkheid zouden profileren en geen typische partij-boodschap zouden uitdragen. Deze tactiek maakte duidelijk dat de PZPR in de - overigens realistische - overtuiging verkeerde dat het met haar aanzien onder de Poolse bevolking zeer droevig gesteld was. Opvallend was voorts dat de verkiezingscampagne van de CP pas in de derde week van mei op gang kwam.

Van de 143 Sejm-zetels, die niet waren gereserveerd voor de oppositie (formeel: "partijlozen") en de PZPR, waren er 108 toebedeeld aan de partijen en politieke groeperingen, die in het verleden steeds als bondgenoten van de CP hebben geopereerd. De overige 35 zetels waren gekoppeld aan een nationale lijst, waarop vrijwel alle vooraanstaande Poolse leiders op JARUZELSKI na zonder tegenkandidaten werden geplaatst. Zij zouden zich als gekozen kunnen beschouwen als minder dan 50% van het electoraat hun namen doorhaalde.

Voor de Poolse kiezer is de nieuwe kiesprocedure waarschijnlijk niet eenvoudig geweest. In elk kiesdistrict was er voor elke Senaats- en Sejmzetel een aparte kieslijst. Op zo'n lijst voor een Senaatszetel stonden veelal één of meer partijleden, één of meer vertegenwoordigers van de coalitiegenoten van de CP, niet meer dan één medewerker van Solidarnosc en eventueel nog andere "partijlozen" vermeld. De lijsten voor de Sejm-zetels waren over drie kampen verdeeld: de PZPR, haar bondgenoten en de partijlozen. Op een lijst van een PZPR-zetel stond meer dan eens zowel een hervormingsgezinde voorstander van het op 5 april gesloten accord vermeld, als een orthodoxe tegenstander. Aan de "oppositonele" zetel was een lijst gekoppeld met één Solidarnosc-kandidaat en soms ook met één of meer gegadigden van één van de drie andere categorieën "partijlozen": onafhankelijke kandidaten die een eigen programma hadden; "partijloze Bolsjewieken", zoals ex-regeringswoordvoerder URBAN; en kandidaten die niet de steun van de Solidarnosc-leiding hadden, maar afkomstig waren uit andere geledingen van de oppositie.

Om tegen de achtergrond van dit ingewikkelde systeem van kiezen en kieslijsten zoveel mogelijk stemmen te vergaren, maakten de Solidarnosc-activisten handig gebruik van het feit dat de vakbond voor elke zetel slechts een kandidaat had gesteld. Geadviseerd werd de betreffende namen in een kiesdistrict uit het hoofd te leren en alle andere kandidaten door te strepen*. Dit stemadvies ontlokte felle kritiek aan de PZPR. Zij wenste de parlementsverkiezingen te zien als de bezegeling van "een nationale verzoening", die met het akkoord van de rondetafelconferentie was ingeleid. De gang naar de stembus zou in deze gedachtengang moeten plaatsvinden in een sfeer van verbroedering, waarbij competitie was toegestaan, maar geen bikkelharde confrontatie. Naarmate de datum van de verkiezingen naderde beschuldigde de CP Solidarnosc er steeds luider van een tegen haar gerichte campagne te voeren. Begin juni vlogen de verwijten tussen de vrije vakbond en de communistische partij over en weer, werd de toonzetting scherper en scholden beide kampen elkaar uit met termen als conspiratief en stalinistisch. Voor Westerse waarnemers was toen al

*Stemmen in Polen geschiedt met het doorstrepen van namen. Als minder dan 50% van het electoraat de naam van een kandidaat doorstreept kan deze zich als gekozen beschouwen.

duidelijk geworden dat de verkiezingen mede door het stemadvies van Solidarnosc uitd้าaiden op een referendum voor of tegen de PZPR.

De verkiezingsuitslag

Aan de vooravond van de eerste ronde van de parlementsverkiezingen maakte WALESA voor de Poolse televisie een verrassend gebaar van verzoening. Hij verklaarde in de eerste plaats te zullen stemmen voor de kandidaten van zijn vakbeweging, maar voegde daaraan toe dat hij op de nationale lijst van 35 Sejm-zetels de namen van de PZPR-prominenten die het akkoord van 5 april hadden uitgewerkt of gesteund niet zou doorstrepen. De volgende dag troffen de Poolse kiezers voor de ingang van ieder stemlokaal een informatietafel van Solidarnosc aan, waar 'spiekbriefjes' werden uitgedeeld, waarop alleen de namen van de Solidarnosc-kandidaten in het betreffende district ongemoeid waren gelaten en alle namen van andere kandidaten waren doorgestreept. Reeds enkele uren voor het sluiten van van de stemlokalen bleek dat het doorhalen van de namen ook massaal was toegepast op de nationale lijst.

In de loop van 5 juni begon duidelijk te worden dat PZPR een desastreuze verkiezingsnederlaag had geleden. Uit de eerste onofficiële tellingen kon worden afgeleid, dat alle 161 Sejm zetels die voor de "partijlozen" waren gereserveerd, naar Solidarnosc zouden gaan. Bovendien zou de vrije vakbond konden rekenen op 97 of 98 van de 100 Senaatszetels. Meer dan de helft van de kiezers zou bovendien 33 van de 35 kandidaten op de nationale lijst van Sejm-zetels hebben weggestemd. Op deze lijst prijkten o.a. de namen van acht leden van het PZPR-Politburo, vier leden van de ministerraad (waaronder premier RAKOWSKI), de voorzitter van het oude Poolse parlement en negen personen, die namens de autoriteiten hadden deelgenomen aan de rondetafel-conferentie met de oppositie.

Verrassend was vooral dat deze uitslag tot stand kwam bij een opkomst van slechts 62,1 procent. Algemeen was verwacht dat pas bij een opkomst van 80% of meer Solidarnosc een grote verkiezingsoverwinning kon behalen. Het grote aantal thuisblijvers is overigens wel illustratief voor de houding van een aanzienlijk deel van de Poolse bevolking tegenover het "historisch compromis" van 5 april. Veel burgers zijn wellicht toch nog teleurgesteld over de concessies die Solidarnosc daarbij aan het regime had gedaan en hebben er blijkbaar weinig vertrouwen in dat de "nationale consensus" tot een verbetering van hun slechte levensomstandigheden zal leiden.

De verkiezingsuitslag heeft in de orthodoxe geledingen van de PZPR grote opschudding veroorzaakt. Op 6 juni vergaderde het Politburo met de regionale partijleiders van de 49 volvodschappen, waarbij de laatstgenoemden eisten dat er een spoedzitting van het Centraal Comité zal worden gehouden. Met moeite hebben JARUZELSKI c.s. een dergelijk CC-plenum, dat mogelijk als een rechtbank over de voorstanders van het akkoord van 5 april zou kunnen gaan fungeren, weten te verhinderen door de ene helft van de CC-leden uit te nodigen voor "consultaties" te Warschau op 12 juni en de andere helft op 13 juni. Of bij die gelegenheden een einde gemaakt zal kunnen worden aan de tweedracht in de CP moet worden betwijfeld. Sommige waarnemers hebben zelfs geruchten opgevangen dat de hervormingsgezinde vleugel van de PZPR overweegt zich af te scheiden van de conservatieve vleugel en een nieuwe communistische partij op te richten, waarbij JARUZELSKI zich eventueel zou aansluiten.

Niet alleen de autoriteiten bleken te zijn geschrokken door de verkiezingsuitslag. Ook in Solidarnosc-kringen werd gevreesd dat de verkiezingen negatieve consequenties zouden hebben omdat vrijwel alle Sejm-kandidaten op de nationale lijst, die namens de autoriteiten betrokken waren geweest bij de rondetafel-onderhandelingen geen zetel hadden gekregen. In feite is er zelfs een constitutionele crisis ontstaan omdat de kieswet niet voorziet in een tweede ronde voor de 35 zetels van de nationale lijst, terwijl

in artikel 61 van de Poolse grondwet wordt geeist dat de Sejm 460 zetels dient te tellen. Als tegemoetkomend gebaar in de richting van zijn onderhandelingspartners heeft Solidarnosc inmiddels verklaard er geen bezwaren tegen te hebben als de opengebleven zetels toch op de een of andere wijze door de autoriteiten worden bezet, zolang dit maar geschiedt in overeenstemming met het akkoord van 5 april.

Nieuwe patstelling

Ongeacht de oplossing die mogelijk voor de nationale lijst van 35 Sejm zetels wordt gevonden of de uitslag van de tweede ronde van de parlementsverkiezingen op 18 juni, is het wel duidelijk dat Polen opnieuw in een impasse verkeert. Solidarnosc heeft de steun van de kiezers, maar bezit in het nieuwe parlement niet het mandaat om de economische crisis aan te pakken. Alle wetgevende macht ligt immers bij de Sejm, waarin de oude coalitie meer dan de helft van de zetels zal bezetten. Anderzijds beschikken de PZPR en haar bondgenoten niet over de vereiste tweederde meerderheid om een eventueel veto van de door Solidarnosc gedomineerde Senaat ongedaan te maken. Met andere woorden: iedere wet of begroting kan door de vrije vakbond worden geblokkeerd.

In deze politieke constellatie zijn de PZPR en Solidarnosc tot samenwerking veroordeeld. Onduidelijk is nog of deze samenwerking gestalte zal krijgen in een passief gedogen van PZPR-beleid door Solidarnosc of dat de vakbond medeverantwoordelijkheid op regeeringsniveau zal dragen. De voorkeur van Lech WALESA gaat uit naar het eerste scenario, maar de vakbondsleider heeft inmiddels verklaard dat hij het tweede niet meer uitsluit. Als Solidarnosc evenwel op de een of andere wijze betrokken wordt bij rigoureuze economische hervormingen die een zware wissel trekken op het toch al lage levenspeil van de Poolse bevolking, dan zal daarvoor bij de volgende parlementsverkiezingen in 1993 eventueel een hoge prijs betaald moeten worden. Anderzijds kan de vrije vakbond ook trachten enige afstand van de Poolse autoriteiten te bewaren om vervolgens pas in een later stadium opnieuw in onderhandeling te treden met het regime en bij die gelegenheid volledig vrije parlementsverkiezingen in 1993 af te dwingen. Het is evenwel nog maar de vraag of de PZPR aan een dergelijk vorm van politieke zelfmoord zal meewerken. Bovendien is het nog zeer twijfelachtig of Solidarnosc nu of in 1993 wel over het potentieel beschikt om Polen uit het politieke, economische en sociale slop te trekken. Vooralsnog hebben de parlementsverkiezingen van 4 juni dan ook slechts een negatieve dimensie: de Poolse bevolking kreeg en greep de kans om haar afkeer te uiten over het communistisch regime, dat verantwoordelijk werd gesteld voor 40 jaar wanbeleid. Op lange termijn lijkt zij aan de verkiezingen voorlopig niet meer dan dit doekje voor het bloeden over te houden.